

УДК 334.72:338.245(477)

Карпенко Н.М.¹, Косіневська К.О.²

¹ канд. держ. упр., доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. МТЕ-212сп НУ «Запорізька політехніка»

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Початок повномасштабного російського вторгнення на територію України став справжнім викликом для українського бізнесу та підприємців. На початку війни більшість малих та середніх підприємств припинили роботу. Одні підприємства були змушені зупинитись через зменшення попиту на продукцію, розрив зв'язків з постачальниками, нестачу палива та матеріалів, а інші, за більш негативних обставин, зокрема через пошкодження майна чи вимушену потребу евакуюватись - розпочати свою діяльність на іншій території.

За місяць війни український бізнес втратив більше, ніж протягом двох років пандемії. Протягом 2022 р. українська економіка зазнала найбільших за всю історію незалежності втрат, збитків та пошкоджень, які їй завдала рф. Експерти вдавались протягом року до найгірших прогнозів щодо зменшення

економіки мінімум на третину, а за песимістичними висновками – до 50 %. За попередніми оцінками Національного банку України, на початку війни економіка України втрачала близько 50 % «невиробленого» ВВП, що рівноцінно втратам кожного тижня понад 50 млрд. грн. без врахування втрат від руйнувань. За результатами 2022 р. скорочення ВВП складо 29,2 %, що стало можливим завдяки фінансовій допомозі від міжнародних партнерів, яка у 2022 р. становила 32,7 млрд доларів, з яких гранти - 14,3 млрд доларів [1].

Серед основних експортних галузей у найгірших умовах опинились аграрні підприємства, бізнес яких на пряму прив'язується до конкретної території, виробництво не може бути відкладене або перенесене на невизначений термін, зріс дефіцит робочої сили, пального, добрив та оборотних коштів, значна частина земель перебувають у зоні активних бойових дій, а експортні порти перекриті окупантами та зірвані ланцюги постачань. Саме з причини руйнування портової інфраструктури та недоступності морських шляхів ускладнилась ситуація і з експортом продукції металургії. Крім того, відбулось суттєве скорочення виробництва, оскільки більша частина підприємств розташована на південносхідній частині України, де тривають активні бойові дії або у безпосередній близькості до них [2].

Найбільш стійкою серед усіх підприємств країни виявилася ІТ-галузь, оскільки багато ІТ-компаній мали офіси за кордоном та були головними партнерами з іноземними фірмами. Ця експортна галузь за 2022 рік сприяла зростанню експортної виручки країни, яка зросла на 5,85% (на 406 млн. дол. більше ніж у 2021 р.) і принесла рекордні 7,3 млрд. дол. Однак попри зазначене для українського ІТ-сектору не продовжили дію пільги, яка діяла протягом 01.01.2013-01.01.2023 щодо можливості не сплачувати податок на додану вартість (ПДВ) [3]. Такі процеси можуть погіршити позитивні ефекти від ІТ-компаній, які сприяють частковій стабілізації економіки країни та стимулюють розвиток за рахунок використання нових технологій. Скасування пільги зі сплати ПДВ спричинить суттєве зменшення вітчизняних ІТ-компаній, їх тінізацію, призведе до скорочення штату працівників і їхньої релокації за кордон.

Серед суттєвих проблем економіки України залишається гострою проблема з людським капіталом. За даними Міністерства закордонних справ України, станом на 1 лютого 2023 р. за кордоном перебували 7 989 027 громадян України, із них повнолітніх – приблизно 5,84 млн. людей [4]. Крім того, велика кількість чоловіків працездатного віку була мобілізована, а частина працівників переїхала у відносно безпечні регіони, що підтверджує проблеми бізнесу з забезпеченням необхідними кадрами.

Економічна активність країни попри складнощі та продовження бойових дій відновлюється. За 2022 р. близько 1000 компаній перемістили

свої виробничі потужності із зон бойових дій у безпечніші райони: до Львівської (30% релокованих підприємств), Закарпатської (17%), Чернівецької (11%), Івано-Франківської (8%), Хмельницької (7%) та Тернопільської (7%) областей [5]. Підприємцям вдалось адаптуватись до нових реалій, оскільки на кінець 2022 року не працювали лише 26 % українських бізнесів порівняно з 85 % у березні, а вже в середині лютого 2023, за результатами опитування Мінцифри, 76 % власників малого та середнього бізнесу планують розширення. Крім того, індекс настроїв малого та середнього бізнесу, хоч і знизився, порівняно з довоєнним 2021 р. (2,4 бали із можливих 5 - проти 2,6 балів), але все ще вищий за результат коронакризового 2020 року (тоді індекс настроїв МСБ становив 2,2 бали) [6].

Позитивна динаміка й приріст нових юридичних осіб почались з квітня 2022 р. Загалом за 2022 р. українці створили 33 837 нових юридичних осіб та 201 295 ФОПів, з них 69 % зареєстрували у «Дії» [7].

Отже, дослідження стану національної економіки дозволяє констатувати, що попри масштабну військову агресію РФ, бізнес поступово адаптується до умов війни за сприяння різноманітних державних програм підтримки, певній внутрішній і локальній консолідації та міжнародній допомозі. Не вирішеними залишаються оптимальні зміни в податковій політиці, які б збалансували підвищення економічної активності бізнесу та бюджетні надходження.

На державному рівні сьогодні мають розроблятися різні стимулюючі заходи щодо створення і розвитку мікро-, малого та середнього підприємництва (створювати відповідну інфраструктуру, полегшувати доступ до ліквідності та закордонних ринків, оптимізувати процедури регулювання та полегшення адміністрування організаційних процедур, розвивати онлайн-платформи тощо). Україна має все більше інтегруватися в економіку країн Європи та налагоджувати співпрацю зі світовими компаніями на паритетних засадах. Забезпечити це буде просто не можливо без ліквідації неефективних держмонополій та водночас не сформованого конкурентного середовища, за відсутності проактивного громадянського суспільства. Важливими кроками у підвищенні інвестиційної привабливості національної економіки й залученні значних інвестиційних ресурсів є розбудова і забезпечення ефективного функціонування інституту приватної власності та дієвої практики її правового захисту. Саме максимальна прозорість і ефективність використання грантової та іншої міжнародної допомоги, дієва правова система будуть визначати обсяги капіталу та швидкість післявоєнного відновлення національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус О. У Мінекономіки назвали цифру падіння ВВП за 2022 рік та оцінили можливості відновлення. *РБК-Україна*. 2023. URL: <http://surl.li/gncwr>
2. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
3. Шевчук Н. Без пільг і преференцій. Що очікує на український IT-сектор? URL: <http://surl.li/gncnt>
4. Миронова Н. Українці у Європі: де найбільше біженців і чи збільшується їхня кількість. *The page. Ділове видання*. 2023. URL: <https://thepage.ua/ua/news/ukrayinci-za-kordonom-kudi-viyizhdzhayut-lyudi-2023>.
5. Слуцький Б. Революція бізнесу в Україні: скільки підприємств вже відновили роботу в безпечних регіонах. Інформаційне агентство «УНІАН». 2022. URL: <http://surl.li/gncnv>
6. Як український бізнес адаптувався до умов війни. *День за днем*. 5.03.2023. URL: <https://denzadnem.com.ua/ato/138064>
7. Аналітика «VKURSI». 2023. URL: <http://surl.li/fspxa>